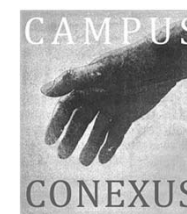

Haastavien ohjaustilanteiden työpaja korkeakoulujen opetus- ja ohjaushenkilökunnalle

*Tämä aineisto on toteutettu osana
Campus Conexus -projektia*

Sisältö

- Paketin esittely ja varhaisen puuttumisen näkökulma
- Oman perustehtävän ja ohjaustyön rajojen hahmottaminen
- Kun huoli opiskelijasta herää: havaitseminen, puheeksi ottaminen, eteenpäin ohjaaminen
- Toimintaohjeita haastaviin ohjaustilanteisiin: pelko, epävarmuus, häiritsevyys, huoli
- Pohdinta- ja keskustelutehtäviä pitkin matkaa

Diapaketin koostivat opintopsykologit Kaisa Poutanen (Helsingin yliopisto) ja Taija Tuominen (Tampereen yliopisto) Campus Conexus-projektissa. Paketin materiaalien tuottamiseen ja ideointiin osallistuivat myös Juha Nieminen (FT, opintopsykologi) ja Satu Eerola (PsM, opintopsykologi). Lämmin kiitos inspiraatiosta opintopsykologityössä!

Diapaketin tarkoitus

Tätä diapakettia voi vapaasti hyödyntää korkeakoulujen henkilökunnan koulutuksissa ja sisäisessä työnohjauksessa.

Voit hyödyntää diasarjaa soveltuvin osin. Siitä voi hakea ideoita koulutusten toteuttamiseen tai sen avulla voi toteuttaa haastavien ohjaustilanteiden työpajan kokonaisuudessaan. Kaikkia harjoituksia ei ole tarpeen tehdä yhdessä työpajassa. Voit valita niistä joitakin tilanteeseen sopivia.

Tarkoituksena on tarjota työnohjauksellista vertaistukea haastavissa ohjaustilanteissa toimimiseen ja esitellä joitakin mahdollisia toimintamalleja vaikeissa ohjaustilanteissa.

Työpajan vetäjä voi ohjeistaa toimintaa ja ylläpitää aikarajoja; hänen ei tarvitse toimia työpajassa opettajan roolissa tai vastata osallistujien vaikeisiin kysymyksiin, jos hän ei koe tietävänsä vastausta. Tärkeintä on yhteisen keskustelun mahdollistaminen ja ratkaisujen miettiminen yhdessä.

Varhaisen puuttumisen näkökulma

- Campus Conexus-projektissa edistetään korkeakouluopiskelijoiden opiskelukykyä (Kunttu, 2008; Kujala, 2009) ja opintoihin kiinnittymistä.
- Opiskelukyvylle tarkoitetaan opiskelijan työkykyä. Siihen vaikuttavat sekä opiskelijan voimavarat ja opiskelutaidot että opiskeluympäristö ja opetustoiminta.
- Opiskelukyvyn tukemiseksi korkeakoulut kehittävät eri tasoilla ennaltaehkäisevän työskentelyn malleja. Mitä voivat olla ennaltaehkäisevän työskentelyn ja varhaisen puuttumisen mallit korkeakouluissa?

Varhainen puuttuminen opiskelukyvyn ongelmiin eri tasoilla

- Opetussuunnitelmatyö ja opetus
 - Opintojen sisällöt, rakenteet, suoritustavat > minkälaista oppimiskulttuuria edistetään?
- Korkeakoulujen ohjauspalvelut
 - Perinteisten neuvonta- ja ohjauspalveluiden lisäksi erityisohjaus, opintopsykologityö, erilaisten oppijien palvelut ja esteettömyys
- Hyvinvointityö korkeakouluissa
 - Hyvinvointi- ja kriisiryhmien ohjeistukset, hyvinvointitapahtumat
- Yhteisöllinen työ
 - Opiskelija- ja opettajatuutorointi, ainejärjestötyö, harrastusryhmät
- Henkilökunnan pedagogisen osaamisen ja ohjausosaamisen vahvistaminen
 - Korkeakoulu- ja yliopistopedagoginen koulutus

**Haastavien ohjaustilanteiden
koulutukset henkilökunnalle**

Mitä voivat olla varhaisen puuttumisen työkalut opettajille ja ohjaajille?

- Ohjeistuksia vaikeita tilanteita varten
- Ohjausosaamisen kehittämistä
- Yhteisesti sovittuja toimintatapoja vaikeissa tilanteissa
- Henkilökunnan tietoa siitä, että ongelmallisissa tilanteissa saa tukea ja tietoa siitä mistä tukea voi saada

(Vrt. Ruth, 2010)

Miksi täällä tänään?

- Haastava ohjaustilanne on haastava vuorovaikutustilanne
 - Ei helppoja tai aina kaikissa tilanteissa toimivia ratkaisuja
 - Rakentuu aina kahden ihmisen tai ryhmän välillä
 - Yhteisesti pohditut yksikkökohtaiset käytännöt helpottavat

Pohdintatehtävä:

Haastavat ohjaustilanteet omassa työssäsi

- Keskustelkaa pienryhmissä, minkälaisia opiskelijoihin liittyviä haastavia ohjaustilanteita on tullut esille omassa työssänne
 - Kootaan esimerkkitapauksia taululle/paperille ja täsmennetään niitä yhteisesti keskustellen
1. Löytyykö yhteisiä kokemuksia ja jaettuja haasteita?
 2. Mitä ajatuksia ja tunteita tilanteet herättävät opettajassa/ohjaajassa?

Mitä ohjaus on?

ERITYISOHJAUS

OHJAUS

NEUVONTA

TIEDOTUS

(Mikkonen, Eriksson & Jyry 2003)

Työn perustehtävän hahmotus: mihin pyrin ohjauksessani?

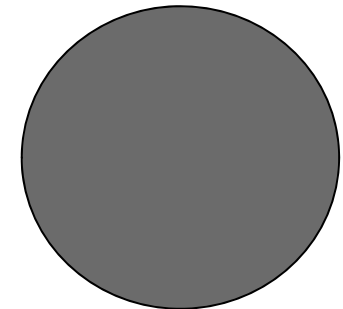
- Oman perustehtävän selkeyttäminen auttaa hahmottamaan myös oman työn rajoja
- Ei tarvitse eikä kuulu olla kaikkien asioiden osaaja, liiallisessa vastuunotossa voi olla uupumisvaara
- Erityisesti ohjaustilanteissa työn rajat saattavat hämärtyä
- Lähes kaikkien työssä tiedottamista, neuvontaa, ohjausta – ja joskus myös erityisohjausta

Pohdintatehtävä: työn perustehtävän hahmottaminen

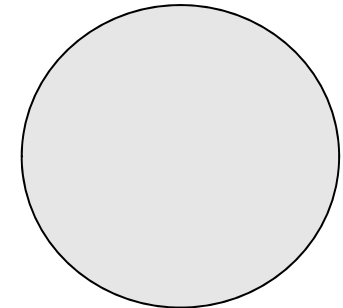
- Pohtikaa sitä, miten kuvailisitte työnne perustehtävää.
- Millainen rooli ohjauksella on työnkuvassani?
- Mikä on ohjaustyöni keskeinen tavoite?
- Mitä ohjaustyöhöni kuuluu?

Liikennevaloharjoitus pienryhmissä

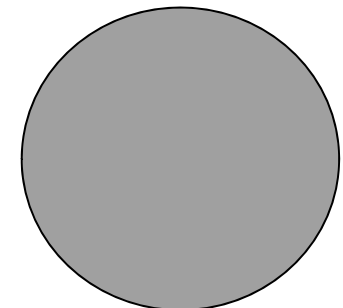
Punainen: asiat, ilmiöt ja prosessit, jotka eivät kuulu minun ohjausvastuulleni

Keltainen: asiat, ilmiöt ja prosessit, joiden kuulumisesta minun ohjausvastuulleni olen epävarma tai jotka vaihtelevat tilanteittain

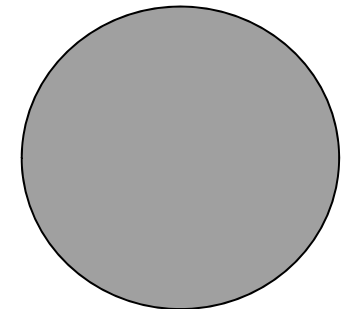
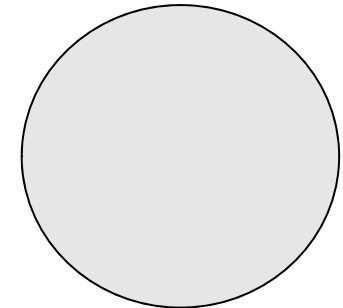
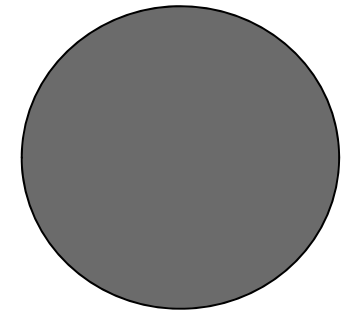
Vihreä: asiat, ilmiöt ja prosessit, jotka kuuluvat minun ohjausvastuulleni

(Eerola, 2008–2010)

Lisäkysymyksiä liikennevaloharjoitukseen

- Mitä ongelmia näillä kohtaamillasi opiskelijoilla oli?
- Mitä herätti huolen, hädän, hämmennyksen tai helpotuksen tunteesi opiskelijan kohdalla?
- Miten erotat sellaisen tilanteen, joka ei selvästi kuulu ohjausvastuullesi?
Minkälaisissa tilanteissa raja ei ole niin selvä?
- Jos olisit voinut konsultoida tilanteessa kollegaasi tai jotakuta muuta asiantuntijaa, kuka se olisi ollut? Mitä olisit kysynyt?

(Mukaiillen Kokko 2010)

Mistä haastavuus kumpuaa?

Punainen

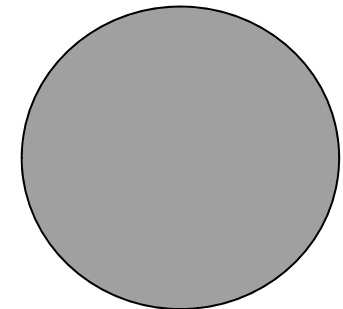
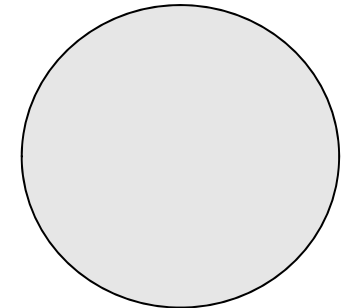
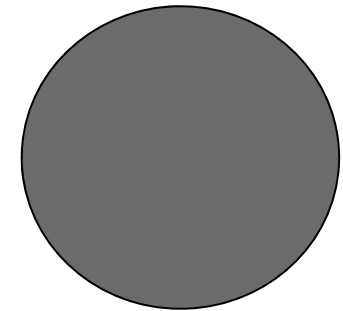
Ei kuulu minun ohjausvastuulleni –
mihin ja miten ohjaan opiskelijaa
oikeiden palveluiden ääreen?

Keltainen

Epävarmat tilanteet – kuuluuko
tämä työhöni, pystynkö tähän?

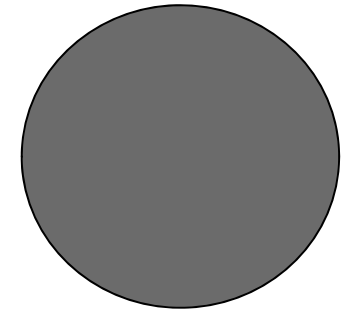
Vihreä

Kuuluu työhöni, vuorovaikutus ei
toimi.

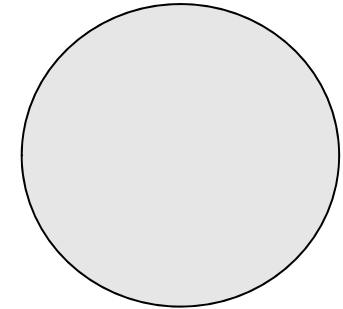

Opettajan liikennevalot ohjaavat ohjaamista

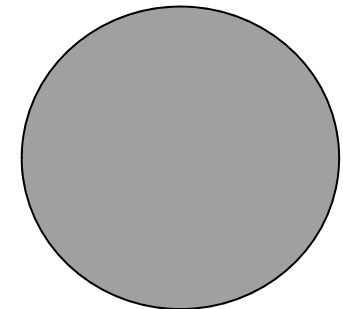
RAJAT

JOUSTO

YDIN

(Eerola 2012)

Kun herää kysymys opiskelijasta:

- a) Havaitseminen

- b) Puheeksi ottaminen

- c) Eteenpäin ohjaaminen,
tuen kysyminen joltakin taholta

Huolen vyöhykkeistö ohjaustilanteissa: miten ohjaaja kokee selviävänsä tilanteesta?

EI HUOLTA	PIENI HUOLI	TUNTUVA HUOLI	SUURI HUOLI
1	2	3	4
Ei huolta	<p>Pieni huoli tai ihmettely on käynyt mielessä</p> <p>Luottamus omiin mahdollisuuksiin on hyvä</p> <p>Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta</p>	<p>Huoli kasvaa ja on tuntuva</p> <p>Luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee</p> <p>Omat voimavarat ehtymässä</p> <p>Selvästi koettu lisävoimavarojen tarve</p>	<p>Huolta paljon ja jatkuvasti, huoli on erittäin suuri</p> <p>Omat keinot loppumassa</p> <p>Lisävoimavaroja, kontrollia ja muutos tilanteeseen saatava heti</p>

(Mukaiillen Arnkil & Eriksson, THL)

Kun huoli opiskelijasta herää: havainnot ja tulkinnat

- Erotta toisistaan omat **havaintosi** opiskelijan toiminnasta ja olemuksesta ja omat **tulkintasi** tilanteen syistä
- Tekemäsi **havainnot**: opiskelija ei palauta tehtäviään, myöhästelee oppitunneilta, reputtaa tenteissä toistuvasti, näyttää alavireiseltä
- Mahdollisia **tulkintoja**: opiskelija on saamaton, opiskelija on masentunut, opiskelijalla on oppimisvaikeuksia, opiskelija ei ole motivoitunut, opiskelija on ylikuormittunut

Kun huoli opiskelijasta herää: puheeksi ottaminen

- Kahdenkeskinen tilanne opiskelijan kanssa
- Mieti etukäteen, mikä on keskustelun tavoite
- Normaalin vuorovaikutuksen keinot: ”Olen miettinyt, miten jakselet ...”
- On hyvä suosia omakohtaisiin havaintoihin perustuvaa puhetta ja esittää vain varovaisesti tulkintoja
- Opiskelija päättää, mitä yksityiselämänsä asioita hän tuo esille
- ”Olen havainnut...”
- ”Mietin, mistä tässä voisi olla kyse?”
- ”Minulla on herännyt huoli...”

Kun huoli opiskelijasta herää: eteenpäin ohjaaminen

- Harkitse ennen keskustelua sitä, missä kulkevat omat rajasi. Mistä et lähtisi keskustelemaan opiskelijan kanssa?
- Voit neuvoa opiskelijan eteenpäin, jos tilanne ei kuulu ohjausvastuullesi
- Voit rajata myös keskusteluun käytettävän ajan
- Roolien selkiyttäminen ja rajaaminen: ”Opettajana/ohjaajana voin auttaa sinua tässä ... ”
- Eteenpäin ohjaaminen: ”Mietin voisitko hyötyä ... ” tai ”Vastaavassa tilanteessa monet opiskelijat ovat voineet hyötyä opintopsykologin palveluista” tms.

Kun huoli opiskelijasta herää: oma rooli opiskelijan tukemisessa

- Muistuta mieleen oma perustehtäväsi ja pidä kiinni rajoistasi ohjauksessa
- Opiskelija on itse vastuussa omasta oppimisestaan, kehittymisestään ja tekemistään ratkaisuihin
- Opiskelijalla on oikeus tehdä myös huonoja päätöksiä – ohjaajan vastuulla on toimia peilinä ja antaa realistista palautetta

- Hyvinvointi vs. opiskelu
- Opiskelukuntoisuus vs. tavoitteet

Rooliharjoitus kolmen hengen ryhmissä

- Mieti haastavalta tuntuva puheeksiottotilanne opiskelijan kanssa
- Sopikaa keskenänne roolijako:
 1. opettaja/ohjaaja
 2. opiskelija
 3. tilanteen tarkkailija
- Harjoitelkaa tilanne, tarkkailija seuraa ja antaa palautetta muille
- Roolien vaihto

Toimintaohjeita haastaviin tilanteisiin: neljä esimerkkiä

Minkälainen tunne opettajassa tai ohjaajassa herää?

1. Pelko
2. Epävarmuus
3. Häiritsevyys
4. Huoli

(Eerola, 2008–2010)

1. Pelko

A) Akuutti, selvästi uhkaava tilanne

- Yhteydenotto poliisiin 112 – ilmoitus välittömästi, poliisin tehtävänä on arvioida tilanteen vakavuus
- Tiedon välittäminen korkeakoulun sisällä: yhteys vahtimestareihin, turvallisuuspäällikköön, tms.
- Uhkaava tai väkivaltainen ihminen on yritettävä rauhoittaa puhumalla. Olennaista on pysyä itse rauhallisena ja asiallisena. Malttiaan ei saa menettää. On syytä säilyttää fyysinen etäisyys ja varmistaa pakotie.

(Eerola, 2008–2010)

1. Pelko

B) Pelkoa herättävä opetus- tai ohjaustilanne

- Tilanteesta tieto esimiehelle, sillä esimiehellä on velvollisuus puuttua siihen
- Ilmoitus turvallisuuspäällikölle uhkaavasta tilanteesta oppilaitoksen tiloissa
- Työrauhan tai oman jaksamisen kysymyksissä yhteys oppilaitoksen vastuuhenkilöön
- Lisätukea voi hakea työterveyshuollosta

(Eerola, 2008–2010)

2. Epävarmuus

- ”Outo opiskelija”, esimerkiksi hyvin ujo, saamaton, epäselvä
- Kahdenkeskisen tilanteen sijasta voi antaa yleisiä ohjeita tuen saamisesta kaikille yhteisesti esimerkiksi luennoilla
- Puheeksi ottamisessa kahdenkeskiset tilanteet:
 - ”Miten menee?”
 - ” ...voisit hyötyä terveydenhuollon palveluista/ opintopsykologista/ jännittäjien ryhmästä tms.”
- Opettajien ja ohjaajien vertaistuki ja tiedonkulku: keskustelu kollegoiden kanssa mieleen jääneistä tilanteista
- Konsultointisoitto opinto-ohjaajalle, opintopsykologille, tms.: epäily oppimisvaikeudesta, mielenterveysongelmista

(Eerola, 2008–2010)

3. Häiritsevä opiskelija

- Opetustilanteessa opettajalla on velvollisuus puuttua tilanteeseen, jos joku opiskelija häiritsee opettajan opetusta tai toisten opiskelijoiden oppimista
→ OIKEUS TYÖRAUHAAN
- Tilanne kannattaa ottaa esille ja puuttua heti:
 - Minäpuhe: ”Minun opetustani / keskittymistäni häiritsee ...”
 - Konkreettiset havainnot, ei tulkintojen tekemistä: ”... kun sinä puhut yhtä aikaa minun kanssani.”
- Jos kehotukset eivät auta, opiskelijaa voi pyytää lopulta poistumaan
- Jos opiskelija ei pyynnöistä huolimatta poistu, voi soittaa vahtimestarin paikalle poistamaan opiskelijan tilanteesta
- Toistuvaan häirintään opetus- tai muissa tilanteissa: Hae varhain ulkopuolista tukea (esimies, oppilaitoksen sisäiset käytännöt)

(Eerola, 2008–2010)

4. Huoli

- ”Epäsäännöllinen”/sairastuneen oloinen opiskelija
- Kahdenkeskinen tilanne opiskelijan kanssa
- Ihmisenä ihmiselle: ”... olen miettinyt, miten jakselet ...”
- Tärkeintä on välittää viestiä siitä, että huomaa
- Eteenpäin ohjaaminen: ”Voisit hyötyä opiskelijaterveydenhuollon palveluista/opintopsykologista tms.”
- Aikuinen valitsee itse, ottaako apua vastaan. Se täytyy hyväksyä.

(Eerola, 2008–2010)

Case-työskentelyä

- Keskustellaan pienryhmissä: Millaisia haasteellisia tilanteita olette kohdanneet omassa ohjaustyössänne opiskelijoiden kanssa?
- Jokainen pienryhmä valitsee yhden tapauksen, jota haluaa työstettävän, ja kirjoittaa siitä lyhyen kuvauksen
- Vaihdetaan kuvauksia ryhmittäin ja lähdetään pohtimaan tilanteiden ratkaisuja seuraavien apukysymysten avulla:
 - Mistä tapauksessa on kyse ja mitkä ovat tavoitteesi tässä ohjaustilanteessa?
 - Miten otat asian puheeksi?
 - Millaisilla kysymyksillä voit selventää tilannetta itsellesi?
 - Millaisilla kysymyksillä voit auttaa opiskelijaa jäsentämään omaa tilannettaan?
 - Miten sinä voit tukea opiskelijaa tai toimia tässä tilanteessa?
 - Keneltä saat itse tarvittaessa tukea?
- Käydään yhteisesti läpi tapauksia ja niihin liittyviä pohdintoja tai ratkaisuehdotuksia jatkaen samalla niistä keskustelua

Lähteitä

Amundson, N. (2005). Aktiivinen ohjaus. Opas uraohjauksen ammattilaisille. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Arnkil & Eriksson: Huolen vyöhykkeistö. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla (13.12.2011):

<http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/vyohykkeisto/index.htm>

Eerola, S. (2012). Haastavien ohjaustilanteiden koulutukset, korkeakoulut valtakunnallisesti.

Eerola, S. (2008–2010). Yliopistopedagogiset koulutukset, Tampereen yliopisto ja Helsingin yliopisto.

Kivistö, S., Kallio, E. & Turunen, G. (2008). Työ, henkinen hyvinvointi ja mielenterveys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:3. Helsinki: Yliopistopaino.

Kujala, K. (2009). Opiskelukykyä ja yhteisöllisyyttä. Opiskelukyvyn edistämisen suositukset yliopistoille. www.syl.fi

- Kunttu, K. (2008). Myös opiskelijan työkykyä on tuettava. Suomen lääkäri-lehti 37, 3018-3021.
- Kokko, M. (2010). Koulutus Campus Conexus-projektin koulutuspäivässä 20.10.2011, Helsingin yliopisto. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön psykologi Marjo Kokko: "Ohjaan mutta miten? Itse, eteenpäin, takaisin vai yhdessä?"
- Mikkonen, J., Eriksson, I. & Jyry, P. (2003). Mitä on opintojen ohjaus yliopistossa. Teoksessa Mikkonen, J. & Eriksson, I. (2003). Opiskelun ohjaus yliopistossa. Tuella ja taidolla hanke. Helsinki: Edita.
- Nieminen, J. (2002-2010). Yliopistopedagogiset koulutukset, Helsingin yliopisto ja valtakunnallisesti.
- Ruth, K. (2010). Opintopsykologi opiskelukyvyn jäljillä. Teoksessa Jäntti, J. & Kanto-Ronkanen, A. (toim.) Esteetön opintopolku korkeakoulutuksessa. Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulun julkaisusarja.